
etika és forradalom

Sinkó Ervin, 1916—1919

BOSNYÁK ISTVÁN

VI.

Etika és pedagógia

0. Sinkó etikus indítékú forradalmiságának a Tanácsköztársaság idején, a gyakorlati-politikai tevékenységben a pedagógizmus volt a legjellegzetesebb megnyilvánulási formája.

1.0. Az állandó nevelői ráhatásnak, mint láttuk, nagy „konjunktúrája” volt az objektív valóságban is, amely mintegy „igényelte” a forradalmasító, cselekvésre ösztönző didaktizmust. Az ifjú poéta-forradalmárban — aki már kamaszkori szocdemisége idején is az egész életútjára olyananyira jellemző¹ pedagógiai Erosz igézetében ténykedik, s a szabadkai Munkásotthonban pl. megalakítja a cselédlányok szakszervezetét, hogy a vidékről felkerülő parasztlányok a faluba visszatérve „egy kis szocializmust” is vigyenek a tarsolyukban² —, e „született” nevelőben ez a „külső megrendelés” 1919-ben kellő táptalajra talált: tulajdon szubjektív prediszpozíciói is éppúgy „igényelték” ezt az objektív szükségletet, mint ahogyan az is igényelte — a forradalmi nevelés, az emberi ráhatás megszállottjait.

E szerencsésen összetalálkozó „kinti” és „benti” igények Sinkó esetében azt eredményezték, hogy etikus forradalmiságának a Tanácsköztársaság egész tartama alatt a pedagógiai Erosz volt a legfőbb szubjektív „ura”, az egyéni cselekvés célját s nem utolsósorban a módját és eszközeit is meghatározó „regulátora”.

1.1. Az út, az *Optimisták* és a *Szemben a bíróval* tanúságaként e pedagógizmusnak egy mélységesen emberséges, de ugyanakkor az utópikus/romantikus forradalmiságra is csábító emberszemlélet az alapja: „az emberek jobbak, mint a cselekedeteik” (*Optimisták*), illetve „a ter-

melési rend a bűnös, az emberek — kapitalisták és proletárok cselekedetei — ennek a produktumai” (Az út).

A mindenkori humanistáknak e krédója Sinkó esetében is azért csapott át olykor-olykor a maga ellentétébe, mert alapvető igazságát abszolutizálta, mesterséges, mechanisztikus választalat vonva „termelési rend” és „ember”, illetve emberi egzisztencia és cselekvés közé. A krisztianus *Az út* ezt az abszolutizálást elnagyolja/karikírozza ugyan, azonban alapjában mégiscsak valós képet ad Sinkó forradalom alatti pedagógizmusának emberszemléleti alapjairól. Személyi bűnösség végső soron nincs is, hisz az emberek cselekvését társadalmi osztályhelyzetük irányítja, következésképp a forradalomban sem az emberek, hanem az osztályok, illetve a régi társadalmi rend ellen kell küzdeni; „a bűntények ellen a küzdelem egyetlen dómja a társadalom rossz berendezését, az emberek közötti gazdasági egyenlőtlenséget megszüntetni”: a forradalom krisztianus krónikájának ez az egyik vezérmotívuma, s ez minden utólagos — krisztianus — kiélezettségére és kizárólagosságára ellenére is fényt vet a sinkói pedagógizmus nem krisztianus válfajának szubjektív motívumaira is. Hogy az ember nem pusztán produktuma a bűnös termelési rendnek, hanem ugyanakkor s ettől elválaszthatatlanul e rend „kreálója” és „reprodukálója” is; hogy az emberi cselekedeteket *végső soron* az osztályhelyzet irányítja, ez azonban nem jelent valami abszolút érvényű társadalmi determinizmust; hogy a társadalmi osztály és társadalmi rend nem holmi absztraktum, a konkrét-emberi egyedtől elvonatkoztatható, ezoterikus valóság, s az ellene irányuló forradalmi harc ezért szükségképpen „az osztályt” és „a rendszert” megtestesítő konkrét emberek ellen is irányul; hogy — végezetül és mindebből következően — a forradalom nem szűkülhet le a régi társadalmi rend gazdasági viszonyainak forradalmi megváltoztatására s az egész társadalom forradalmi átnevelésére — mindezen alapvető, már-már közhelyszerű igazságot nemcsak a krisztianus Sinkó Ervin mellőzi, hanem jórészt a forradalom — sok vonatkozásban reálpolitikus — katonája is. Az ember nevelhetőségébe vetett humanista hite, a maximálisan felfokozott pedagógiai optimizmusa már a forradalom idején is sajátjához utópizmusához vezette, s ez az utópizmus nemcsak Sinkó reálpolitikáját gyengítette, hanem — mint látni fogjuk — egy másik abszolutizálással, a *minden* emberéletet abszolút értéknek valló krédóval egyetemben a Sorból való kiszakadásának is egyik lényeges oka lesz.

1.2. A Tanácsköztársaság szociális, politikai, erkölcsi és művelődési valósága mellett a sinkói pedagógizmus kellő táptalajra talált akkori szellemi példaképei tanításában is.

Szabó Ervinre, a „nagy nevelőre” Sinkó évtizedek múltán is úgy emlékszik vissza, mint tanítóra, akinek meggyőződése volt, hogy csupán a gazdasági és politikai feltételek megteremtése nem lesz elég a szocializmus világának diadálához, s ezért e feltételekért vívott politikai harccal egyenrangú az a pedagógiai küzdelem, amely a társadalom szellemi és erkölcsi átalakulásáért folyik.³ Mint láttuk, Sinkó kecskeméti tevékenysége — ösztönösen vagy tudatosan, nem utolsósorban pedig szoros összefüggésben a város társadalmi realitásával — egészében is ennek a Szabó Ervin-i meggyőződésnek a jegyében alakul, s ezt a testhez álló „hatást” — a tulajdon meggyőződésnek a másokéban való felfedezését — a lukácsi pedagógizmus is csak fokozhatta. A leendő új

társadalomnak nemcsak gazdasági, tulajdonjogi és politikai/hatalmi tekintetben kell radikálisan különböznie a régítől, hanem emberi, erkölcsi, szellemi tekintetben is: Szabó Ervinnek és Lukács Györgynek ilyen szempontból tökéletesen azonos volt az álláspontja, s ezt az álláspontot a tanítvány pedagógizmusa egyaránt érvényesíteni akarta a győzők és legyőzöttek, az aktív és passzív, forradalmi és ellenforradalmi tömegek nevelésében. Pedagógizmusának súlypontja természetesen az előbbiekre, a sokáig győzőnek hitt dolgozó tömegekre irányult, akikről az előtörténelem messianisztikus, egyetemesen-felszabadító fináléját várta. E felszabadulás szubjektív előfeltételeinek létrehozását célozta — a lukácsi programmal összhangban — Sinkó munkásságának szánt, 1919-es didaktikája: „szakadatlanul emlékeztetni kell (a munkásságot) arra, hogy minden gazdasági és társadalmi győzelmének az értelme egy ezzel legalábbis arányban levő benső, lelki fejlődés. Mikor mint győzőnek kezébe került minden lehetőség, ami azelőtt az elnyomók rendelkezésére állott, látnia kell azt a veszedelmet, hogy e lehetőségek uralma tart tovább az új birtokos felett is. Nem szabad, hogy a győzelmes proletariátus a legyőzött burzsoáziának mint uralkodó osztálynak az életmódját, az egyéni jólétre törekvését, a materiális jólét mindenekfelett való becsülését és szolgálatát, az erőszaknak, minthogy ő gyakorolja, az auctoritását, az erkölcsi megtámadhatatlanságba vetett gögös hitét utánozza. Az új, kedvező körülmények nagy erkölcsi veszedelmet rejtenek (magukban), mely elől az új uralkodó osztályt tisztességre, egyszerűsége, áldozatkészségre való neveléssel kell megóvni.”⁴

Eltekintve attól, hogy ez a didaktika milyen mértékben nyert *történelmi* aktualitást századunk győztes forradalmaiban, itt csak arra kell utalni, hogy *látszólag* egy nagyfokú naivitás jellemzi: a „győző”, az „új uralkodó osztály” alighogy kezébe vette a politikai hatalmat, s máris az ebből származható „erkölcsi veszedelemre” kell figyelmeztetni? — E „naivitás” megítélésénél azonban két szempontot nyomatékkan kell hangsúlyozni. Ahogy a Tanító is azt hirdette annak idején, hogy amíg a harc folyik, addig csak a kíméletlen osztályharc lehet a proletariátus cselekvésének zsinórmértéke, s csak ezzel párhuzamosan folyhat az új társadalom emberi/erkölcsi előkészítésének munkálata⁵, úgy a kecskeméti ifjú követő is e két követelmény állandó párosítására törekedett. Másrészt, a korabeli Sinkó-dokumentumokban az a legkülönfélébb változatokban visszhangzó lukácsi „naivitás”, miszerint „ha azt akarjuk, hogy ez az osztályharc a győzelem pillanatában igazán győzelmes legyen, kell, hogy (...) a szeretetre való belső felkészültség mindenkinél meglegyen, kell, hogy (...) mindenkiiben meglegyen a készség egy új beállításra: a szeretetre, a megértésre és az összetartozásra”⁶, ez az 1919-es „naivitás” csak akkor bizonyul valóban annak, ha szem elől tévesztjük, hogy minden az akkor még egészen reálisnak látszó reményen, a *győztes* Világforradalom lenini hitén alapult.

1.3. A sinkói pedagógizmus „naivitása” és „utópizmusa” *jórészt* az ígéretes világtörténelmi pillanat szertefoszlásából következik: ami a fel nem lobbant nemzetközi proletárforradalom sikertelenségének távlatából „naivnak” és „utópisztikusnak” tűnik, az egy sikeres Világforradalom esetén legnagyobb részben *reális* pedagógizmust jelentett volna. Amit ezen túlmenően Sinkó 19-es pedagógiai Erosza munkálkodásában csakugyan utópisztikusnak, nem objektíve feltételezett, hanem csupán szub-

jektív színezetű naivitásnak kell minősíteni, az az emberi nevelhetőségnek abszolutizálásából/idealizálásából következik — egy olyan korban, amely az emberi ráhatást a legjobb esetben is csupán *társítani* volt képes a fegyverek „ráhatásával”, de semmiképp se *főlcserélni* azzal.

Október stratégyája, aki a forradalmi harc módszerei közül maga sem zárta ki a pedagógiaiakat, a Tanácsköztársaság vér nélküli létrejöttét jól érezhető, megilletődött örömmel üdvözölte: más országok más, emberibb úton is eljuthatnak ugyanahhoz a célhoz, ti. a szovjethatalomhoz, amihez az orosz forradalom sokkal nagyobb áldozatok révén jutott el.⁷ Ugyanez a Lenin azonban a forradalmi pedagógizmusnak nemcsak „lány”, hanem „kemény”, intranzigens válfaját is kellőképpen respektálta. Kautsky-kritikájában, melyet még a Révai—Hevesi—Sinkó-hármas által irányított *Internationale* is átvett⁸, Lenin „az öreg Engelsre” emlékeztet, aki „*megihletve énekelt dicshimnusz* az erőszakos forradalom nevelő hatásáról”, s a Tanácsköztársaság munkásaihoz intézett üzenetében — a forradalom módszereinek változatosságán inszisztálva — maga sem feledkezik meg az erőszakos pedagógizmus szükségességéről sem: amennyiben a Tanácsköztársaság soraiban, a forradalomhoz csatlakozó szociáldemokrácia és kispolgárság körében ingadozás üti fel fejét, ezt könyörtelenül el kell nyomni: „*Agyonlövés — ez a gyáva méltó jutalma a háborúban.*”

Ezzel szemben evidens tény, hogy az ifjú Sinkó a saját gyakorlatából csak a stratégiailag erőszakos, csupán „kifelé” intranzigens forradalmiságot képviselte, vagyis mindenekelőtt a *lány* forradalom nevelő hatásának ígézetében ténykedett, személy szerint csak erről tudott „megihletve énekelt dicshimnusz” zengeni. Eközben pedig nemcsak a forradalom soraiba infiltrálódó „gyávák”, de az ellenforradalom „merész” képviselőivel szemben sem tudta érvényesíteni a lenini „méltó jutalmat”...

2.0. Sinkó pedagógiai Eroszának a Tanácsköztársaság idején három, különösen is kiemelkedő aktusa volt: a Munkástovábbképző Világszemléleti Osztályának megalakítása, valamint a szentkirályi és a ludovikás-lázadás résztvevőinek átnevelésre ítéltetése.

2.1. A Közoktatásügyi Népbiztosságtól — nyilván közvetlenül a népbiztoshelytettéstől, Lukács Györgytől — kapott megbízatás alapján Sinkó a frontra, illetve Kecskemétre kerülése előtt egy *Tervezetet* készít⁹ azzal a célkitűzéssel, hogy a Közoktatásügyi Népbiztosság felnőttek oktatását intéző ügyosztálya keretében létesült Munkástovábbképző¹⁰ egy sajátos munkaterületének adjon országos programot. E tervezet szerint a Világszemléleti Osztály a Munkástovábbképző irodalmi, művészeti és filozófiai osztálya lenne, mely szintén a munkáségyetemre való felkészülést szolgálná, de nem az ismeretek részletes és ízekre tagolt tanítása révén, hanem egy olyan *világszemlélet* beidegeztetésével, amely lenyegesen különbözne a szocialista pártkultúra nyújtotta *társadalomszemlélettől*. A tervezetben e két fogalom csak annyiban különbözik el, hogy az utóbbi mint „a pozitivistá világszemlélet” válfaja jelenik meg, amely az osztályharc hevében szükségképpen szorít másodlagos pozícióra minden egyetemesebb, nemcsak társadalmi, hanem világszemléleti tendenciát. A Világszemléleti Osztály programjának *Az út*-beli parafrázisa e tekintetben sokkal részletesebb: „... a hamis osztályöntudattal, amely a párt-

irodalom és a tendenciózus társadalmi szemléleten kívül a legszívárabb materializmus alapján mindent mint a kapitalizmus termékét eleve gyanakvással visszautasít és amely azáltal, hogy — a vulgáris marxizmus szerint — mindent társadalmilag determináltan lát, valóban a társadalmat teszi a saját szelleme felett uralkodóvá, ezzel a hamis osztályöntudattal megismertetni az emberi lélek örök nagy értékeit: a valósi gondolatot, az etikát, a filozófiát és mindazokat a monumentalitásokat, amelyek a szuverén emberi szellem alkotásai.”

2.1.1. E nyilvánvalóan antipozitivisták és „proletkult”-ellenes tervvel itt nem foglalkozhatunk egészében; csupán azt emeljük ki belőle, ami etika és pedagógia viszonylatában Sinkó egész forradalom alatti tevékenységére olyannyira jellemző volt.

A tervezet ilyen szempontból a Világforradalom biztos győzelmére s a munkásságra mint a közeljövő társadalmának „kulturális elitjére” alapoz, miközben a lukácsi koncepciót érvényesíti: noha még tart a harc, máris hozzá kell látni mindannak nevelői-felvilágosító kiiktatásához, érvénytelenítéséhez, ami a győztes tanácstársadalom győztes osztályának tudatában pusztán-parciális, osztályjellegűen korlátozott s nem egyetemesen-emberi, következésképp inadekvátan elűt a győztes Világforradalom társadalmától... A tervezet szerzője számol ugyan azzal, hogy „a nemzetközi forradalomnak még csak küszöbén vagyunk” és „tart az osztályharc Magyarországon is, ha felülről is vívja a proletariátus”, de mégis úgy véli, hogy máris „elő kell készíteni az agyakat a gyűlölet-frazeológiák helyett az objektív társadalomszemlélet(re) és dematerializált gondolkodásra”. E feladat részletezésénél Sinkó nem tudja elkerülni az utópizmusba merülést és az önmagával való ellentmondásba bonyolódást sem. Így például máris — pár héttel a Tanácsköztársaság kikiáltása után! — a militarisztikus erőszak konzerválódásától s a Vörös Hadsereg „prétoalizmussá” merevedésétől félti a tanácstársadalmat, holott maga is tapasztalta vidéki toborzóján, hogy az aktuálprobléma mindennek épp az ellenkezőjében, ti. a készség hiányában van, hogy a Tanácsköztársaság fegyveres védelmét önfeláldozó tömegek biztosítsák. Továbbá, a „konzerválódás” lehetőségét látja abban is, hogy a forradalom „felkavarta a tömegek legalacsonyabb és legantikulturálisabb indulatait”, holott maga is tapasztalta, hogy *egyféle* tömegindulatra nagyon is szükség lenne a forradalom aktív tömegbázisának kiterjesztése szempontjából stb. E didaktikus program, mindezek ellenére, a jövő — a Világforradalom által realizálódó közeljövő — távlatából *egészében véve* mégsem nevezhető irreálisnak, pusztán utópiának. A Világszemléleti Osztály koncízen is meghatározott programja — „a munkástovábbképző ezen világszemléleti osztályának célját és legfőbb feladatát éppen abban látom, hogy lélekben előkészítse a munkásságot arra az időre, mikor a kommunista társadalom: az emberi osztálymentes szolidaritás kultúráját éli és élvezi” —, a tervezetnek ez a precíz programtéttele csak akkor tűnik merő utópiának, ha „máshéti bölcsességgel”, a sikertelen — de 1919-ben még nagyon is *reális* reményekkel kecsegtető — Világforradalom tényéből, tehát történelmietlenül tekintünk rá vissza. A tervezetnek, kétségtelenül, utópisztikus elemei is vannak, ezeknek egy része azonban jórészt elvesztette volna irreális jellegét, ha a politikai prognózis, melyre Október és a Tanácsköztársaság is épült, maga is nem vált volna irreális. Ugyanakkor e látszólag csupán a jövőre — a világ-

forradalmi közeljövőre — rányúló pedagógizmus némi aktuálpolitikai hasznossággal is bírt. A tervezet azon burkolt kitétele, hogy a burzsoázia elleni gyűlöletet „túl a személyi indulatokon, társadalmilag tudatossá” kell tenni s az efféle, pusztán-személyes gyűlöletet ily módon „a történelmi materializmus higgadt és tárgyias determináció elméletének kell felváltani”, ez egyúttal *jelenre* irányuló aktuálpolitikai programot is képviselt, melynek burkolatlan intencióját Sinkó majd a *Szemben a bíróval* lapjain tárja fel: „Míg az alulról vívott osztályharcban a gyűlölet, a bosszúvágy, az irigység s az egyéni jólétre törekvés forradalmi motorrá válhat, a diktatúra idején, mikor a proletariátus már felülről vívja osztályharcát, ugyanezek a motívumok a korrupció és a hatalommal való visszaélés forrásaivá, a burzsoá-társadalom moráljának fenntartóivá válnak.”

2.2.0. Az út tanúságaként a Világszemléleti Osztály intencióit Kecskemét ifjú városparancsnoka a gyakorlatban is meg akarta valósítani. Hogy e tudatos pedagógiai törekvés hogyan érvényesült kecskeméti reálpolitikájában, azt jórészt már láttuk; ehhez itt még e törekvés leglátványosabb aktusát, a szentkirályi lázadás¹¹ résztvevőinek bírósági felmentését kell rekonstruálni.

2.2.1. A tárgyalásra már Sinkó városparancsnoksága idején, május 12—18-a között kerül sor, mintegy negyven vádlott és hetven tanú beidézésével.¹² A tárgyalás idején Kecskemétre látogat Böhm Vilmos hadsereg-főparancsnok, Vágó Béla hadtestparancsnok, valamint Rákosi Mátyás és Szamuely Tibor népbiztosok; Szamuely személyesen is részt vett a tárgyaláson.¹³

Az ellenforradalmi zendülés bírósági rekonstruálásának napjaiban a helyi sajtó mintegy előkészíti a légkört a felmentő ítélet meghozatalához: a *Magyar Alföld* a tárgyalás kezdetét azzal jelenti be, hogy „A lelketlen könnyelműséggel félrevezetett, gépfegyverek elé állított parasztok (...) majd el fogják mondani, hogy kik voltak azok a zsiványok, akik a békés munkától elszakították őket aljas hazugságaikkal”¹⁴, s a lap egyik aláírás nélküli vezércikkét is — bár konkrét utalást nem tartalmaz — az éppen folyó tárgyalásra is könnyen vonatkoztatni lehet: „Az emberiség szíve nemes és szeretetre termett (...) Nem az emberi szív volt itt (ti. a megbuktatott régi rendszerben, B. I.) a gonosz, hanem a rendszer, amely mind e bűnök elkövetését lehetővé tette. A magántulajdon habzsoló mániája minden nemes emberi érzést letaposott (...) Ennek a rendnek (...) lépett torkára a kommunizmus, a megcsalt milliók felszabadító evangéliuma, a rabszolganepek eme testet öltött álma, amely (...) édestestvérként minden dolgozó embert egyforma szeretettel keblére ölel...”¹⁵ A helyi, már-már krisztianizmusba hajló messianisztikus hangulat mellett a fellázított szentkirályi parasztok „lágý” elbírálását támogatta, nyilván, a pesti központ is; a Tanácsok Országos Gyűlésén az egyik kecskeméti küldött tiltakozott az ellen, hogy „a Héjjas-féle ellenforradalmi lázadás letartóztatott résztvevőit az Igazságügyi Népbiztosság mint tűszokat szabadon akarta bocsátani”.¹⁶ A helyi katonai törvényszék végül is felmentő ítéletet hozott: számos, egytől tizenöt évig terjedő, „sőt igen sok 20 esztendei” fegyházbüntetést szabott ki, de az ítéletet felfüggesztette hasonló büntény esetleges újbóli elkövetéséig, s a feltételesen elítélteket egy peda-

gógiai gesztussal nyilvánította szabadnak: „A katonai forradalmi törvényszék (...) nem kíván a vádlottaktól mást, mint húsz egymást követő vasárnap délelőttön itt, a törvényszék nagy tárgyalótermében meg kell jelenniök, hogy az új rendről szóló felvilágosító előadásokat meghallgassák és akiknek a gazdasági terményekből esetleg feleslegük van, azt a város közellátása javára szolgáltatassák be.”¹⁷

2.2.2. A helytörténész joggal feltételezi, hogy e pedagógiai/átnevelő szándékú ítélet meghozatalában „nagy szerepet játszottak Sinkó messi-anisztikus eszméi”¹⁸ is. Az út tanúságaként ugyanis neki személy szerint is tudatos elhatározása volt, hogy a pörnek ilyen epilógust adjon. A tárgyalás előtt az egyik vádlott idős hozzátartozójának megígéri, hogy „amíg én itt leszek, halálos ítélet Kecskeméten nem lesz”; a tárgyalás alatt a fővádlottak közül néhányat kivezettet és személyes-agitatív beszédet intéz hozzájuk — a pedagógiai, ezúttal kétségtelenül *naiv* optimizmus ígézetében, hogy *minden* ember pusztán a bizalomteljes emberi didaktizmussal is megjavítható: „Négyszemközt akartam maradni velük. Emberként akartam tőlük maguktól mindent megtudni, emberként hozzájuk közel férközni. Én hittem benne, hogy a proletárdiktatúra az emberiség érdekében jó, szükséges, elkerülhetetlen, de azt akartam, hogy ők is elhiggyék, érezzék ezt. (...) Azt hittem akkor, hogy egészen megfogtam a lelküket”... Végül pedig, amikor a forradalmi törvényszék visszavonul ítélethozatalra, a pedagógiai Erosz e megszállott szószólója a bírákat is meggyőzi a felmentő/átnevelő ítélet helyességéről: „Olyannyira magamon kívül voltam, hogy nem emlékszem rá, mit beszéltem a bírakkal. (...) Nem tudom, hogy történt, de az eredmény végül az volt, hogy a vádbiztos egyedül maradt ellenzék, és az ítéletet az én előterjesztésemben fogadták el. Az ítéletet megszövegeztem, átadtam az elnöknek, hogy hirdesse ki. Mikor a tárgyalóterembe visszatértünk, engem sírás folytatott.”

2.2.3. Az út alapján részletesen rekonstruálni lehetne, hogy a városparancsnok-poétát milyen indítékok és megfontolások vezették ehhez az agitatív sikerhez, amellyel majd csak az fog fölérni, hogy Korvin Ottótól kieszközli a halálos ítélettől egyébként már felmentett ludovikások átnevelésének próbáját. Ezen személyi indítékok közül a szociálist-politikaiak azonosak azokkal, amelyeket a szentkirályi lázadók védelme hozott föl a tárgyaláson. „Az ügyvédek maradandó értékű kommunista beszédeikben kimutatták, hogy ennek a szomorú pörnek főbűnősei, a tulajdonképpeni értelmi szerzők megugrottak idejekorán és ezeket az egyébként ártatlan, dolgos, egyszerű gondolkodású embereket a legszerencsétlenebb helyzetbe taszították, mert rettenetesen félrevezették őket. Azzal lázították a tanyák népét, hogy a kommunisták megbecstelentik a parasztok lányait és feleségeit és nemcsak a földjét, tanyáját, hanem még az utolsó falat kenyérét is elrabolják tőlük. A hazugságok örült, vérlázító özönét zúdították a félrevezetett, újságot sohasem vagy csak nagyon ritkán olvasó tanyai népre, hogy ezeket a minden kultúrától elszigetelten élő, derék, dolgos magyar parasztokat sötét szándékaiknak megnyerjék” — összegezi a *Magyar Alföld*¹⁹ a védelem szociálist-politikai érvelését, s Az út szerzője egy év távlatából hasonló érveket hoz föl a feltételes — fölmentő — ítélet mellett, azzal a különbséggel, hogy ő nemcsak a zendülés eszmei vezéreit vonja be a parasztok

lázítói közé, hanem a forradalom hatalmi képviselőit is: az első kecskeméti direktórium agitátorai megalázták ezeket az önérzetes, büszke parasztokat, s még Sinkó parancsnoksága alatt is megtörtént, hogy „összehívták az embereket, elmondták őket rabló, gaz burzsoáknak, kötéllal fenyegetőztek — a parasztok, a gazdák pedig (...) szörnyű sérelemnek, bosszúért kiáltó igazságtalanságnak éreztek minden szót. Ők úgy tartották, hitték, az ő világuk: egész falujuk úgy tartotta, hogy ők tisztességes, dolgozó emberek voltak egész életükben” stb. Sem a védelem, sem Sinkó személyes érvelése nem ad azonban feleletet arra a kérdésre, amit *Az út* szerint „a kormányzótanács egyik megbízottja” szegez a tárgyalás után a városparancsnoknak: ha már a lázadók nagy többségét képező szegényparasztokat fel is mentették, miért nem csukatták le legalább a szervezésben részt vevő és idejében meg nem lógott tiszteket és nagyzadákat?

2.2.4. Az általános, pedagógizáló/felmentő ítéletre az a beszéd ad autentikus magyarázatot, melyet Sinkó az ítélethirdetés után mondott a jelenlevőknek, s amelyet a helyi lap is leközzölt.²⁰ E messianisztikus-krisztianus beszéd egyrészt „a dolgozókat, a lelkeket felszabadító nemzetközi proletárforradalom” reményére alapul — melynek tényleges bekövetkeztével, mellesleg szólva, még a zendülés felmentett tisztjei és nagyzadái sem lehettek volna a helyi fehérterror hírhedt „élharcosai”, az orgoványi tömeggyilkosság végrehajtói²¹ —, másrészt pedig gondosan számol a kecskeméti reálpolitikai adottságokkal is, a forradalom „kellétével” egy olyan közegben, ahol az ismert okok miatt a nagy többségnek objektíve sem kellhet a tanács hatalom. *E célból* bizonygatja a szónok oly heves megindultsággal, hogy „testvérek vagyunk, csak egyet akarhatunk”, hogy „szenvedésben megviselt lelkeink felismerték a közös sorsot, a közös célbaszorítottságot”, hogy „a munkásember felszabadításának célja hevít és ad erőt megszenvedett testünknek a harcra, megkínzott lelkünknek a túsra”, s hogy „ha utolsó csepp vérünkbe kerül is, életünk utolsó leheletéig ne legyen nyugvás, ne legyen csüggedés és habozás” ... E kettős számítás — egyrészt a Világforradalommal, másrészt a forradalom helyi adottságaival való számolás²² — ad objektív dimenziót a felmentő ítéletet kieszközölő városparancsnok egzaltációjának, mely *e dimenzió nélkül* pusztán neokrisztianus lamentációnak vagy legjobb esetben is a Lukács György-i messianizmus karikatúrális túlfeszítésének tűnne: „Felséges öröm, testvérek! Jön a mi világunk, jönni kell a mi világunknak, harcon, ha!álon keresztül az igaz keresztények világának. Harci szó ajkunkon, fegyver kezünkben és szívünkben a szeretet és minden dolgozó ember átölelésének a vágya. Krisztus neve ritkán hangzik szánkából, de mi akarjuk a Krisztus világot, mert a mi munkánk nem az ige hirdetése, de megteremtése azoknak a feltételeknek, ahol nem pusztán szó az ige, hanem testté válik, elevenséggé az emberek szívében. (...) Intézményesen akarjuk biztosítani az ember anyagi szükségleteinek kielégítését, hogy a lélek, a Krisztus feltámadhasson. Nélkülözve, önmegtagadással, megyünk, menjünk testvérek (...) Sokáig sírt és könyörgött csak a szenvedő ember. Ragyogva féltámadt most a nyomorúság szennyéből és a harcok útján ellenállhatatlanul megy előre; meg nem áll mindaddig, míg a harcot a földről ki nem irtja.”

2.3.0. A pedagógiai Erosz ígézetében megnyilatkozó sinkói etikus forradalmiság utolsó nevelői gesztusa a ludovikás ellenforradalmárok²³ átnevelésének a kísérlete volt.

2.3.1. A Tanácsköztársaság statáriális bírósága július 5-én az ellenforradalmi puccskísérletbe bevont 253 ludovikai hallgatót nevelő munkára ítéli, azzal a megindoklással, hogy a fiatal hadapródok csak félrevezetett eszközök voltak a lázadás értelmi szerzői kezében: „A véres ellenforradalmi kísérletezés hősei úgyszólván gyermekek még, akik csupán tudatlan eszközei, engedelmes szolgálói voltak náluk megállapodottabb korú és agyafúrtabb fölbujtóknak. Szinte azt se tudták a megtevesztett katonanövendékek, miért fogtak gyilkos fegyvert vöröskatonai bajtársaikra, de így cselekedtek, mert a katonai nevelés sötét légkörében kifejlődött naivságukat gonosz előjáróik így használták ki. A proletár igazságszolgáltatás megértő és irgalmas volt velük szemben: az ítélet nevelési munkára szól. Ez a nevelőmunka bizonyára megérteti majd velük idővel, hogy a júniusi véres szereplésük mennyire elhibázott volt s mennyivel magasztosabb hivatás vár rájuk, ha hátat fordítanak eddigi hamis bálványaiknak s maguk is az emberiség megváltásáért küzdő szocializmus táborába szegődnek.”²⁴

2.3.2. A Tanácsköztársaság monográfusa szerint a ludovikások büntelenségét volt tanítójuk, Stromfeld Aurél eszközölte ki, a statáriális bíróságnak közvetlenül az ellenforradalmi puccs leverése után való összeülése éjszakáján.²⁵ Az út tanúságaként viszont a felmentő/átnevelő ítélet kieszközlésében szerepe volt a Kecskemétről Pestre visszatérő Sinkónak is: egy héttel a forradalmi törvényszék tárgyalása előtt felkeresi Korvin Ottót, s közli vele véleményét, miszerint „ezeket a fiatal gyerekeket nem szabad életüktől vagy szabadságuktól megfosztani, valamit tenni kell, hogy ezt megakadályozzuk”. A politikai rendőrség főnöke kétli a hozzá forduló meggyőződését, hogy „ezekből a fiúkból lehetne derék, gondolkodó embereket nevelni, de megbocsátással, felvilágosítással, szeretettel és nem erőszakkal”, azonban nem utasítja el az ötletet: „Kutyából nem lesz szalonna ugyan, de... de azért nagyon jó volna, ha valamit tenni lehetne”, s igazolványt ír Sinkónak, mellyel az felkeresi a Martinovich-laktanyába zárt ludovikásokat, majd kész tervvel tér vissza Korvinhoz: „Adják a Ludovika növendékeit hozzám, internálják őket, és én tanítani fogok. Hangozzék az ítélet úgy, hogy szükség szerint való időre nevelőmunkára kötelezi a bűnösöket. Az indoklás a vádlottak fiatal kora lehet.” Korvin rááll e tervre, a szentkirályi pör reprízére készülő ifjú nevelőt elküldi „egy elvtárshoz, aki a forradalmi törvényszéknél az ítéletet döntően fogja befolyásolni”, ez pedig hosszú vita után megígéri neki, hogy „abban az esetben, ha X népbiztos jóváhagyja, akkor ő a forradalmi törvényszéknél keresztül viszi ezt az ítéletet”. Az „X népbiztoshoz” — aki „vérbeli forradalmár” volt, „se jobbra, se balra nem nézett, (...) rendíthetetlenül hitt és sose voltak skrupulusai” — Sinkó Korvinnal együtt megy el, s végül is meggyőzik a terv helytállóságáról...

2.3.3. A *Visegrádi utcával* megalapozott Sinkó-legenda együgyűen naivnak tudja a módszert, mellyel a megszállott ifjú nevelő a ludovikások átnevelését akarta elérni.²⁶ A valóság viszont az, hogy mind a nevelői

módszerek, mind a tárgyalt ismeretanyag tekintetében egy tervszerű, változatos és hatékony pedagógiai ráhatásról volt szó. Erről tanúskodik Az út részletes vonatkozó leírása.

Nevelési programját Sinkó arra alapozta, hogy alanyai fiatal gyerekek, „akik rossz, lélekölő környezetben, embertelen nevelésben nőttek fel, akiknek lelkét, mint vizet a szivacs, az uralkodó vélemények és nézetek szívták fel”. A nevelői ráhatás alapvető eszköze pedig a feltétlen bizalom demonstrálása volt: az addigi őrséget fölöslegesnek nyilvánítja, és visszaküldi a laktanyába, s helyére a növendékek közül állít bizalmiakat, akik felügyelnek az intézet rendjére, s ezért fokozott felelősséggel tartoznak; tisztességükben bízva, a felsőbb rendelet ellenére engedélyezi a hozzátartozók látogatását, a pestieknek pedig a hazalátogatást is; ezt megelőzően maguk a neveltek nevezik meg azt a két fiatalot, aki meggyőződéses ellenforradalmár s megbízhatatlan, de miután a nevelő — aki szinte egyidős a neveltekkel! — külön foglalkozik velük és őket is hazaengedi látogatóba, éppúgy visszatérnek az intézetbe, mint a többiek... Hogy e Makarenkót anticipáló bizalomteljességet a neveltek nem használták ki ellenforradalmi propaganda terjesztésére — ahogy azt annak a kerületnek a vezetősége állította, ahol Sinkó a ludovikásoknak nagy nehezen intézetet biztosított börtön helyett —, arról a vezetőség egy éjszakai razzia alkalmával maga is meggyőződött. Az ifjú nevelő programja tehát e tekintetben bevált: „Tudtam, hogy minden komoly nevelési munkának előfeltétele a bizalom és szelídség és az, hogy a növendékek és nevelő között egy lelki kapcsolat legyen.” Nem kevésbé volt originális Sinkó tanítási programja és a tananyag sem, melyet „9—12^{1/2}-ig előadás, délután 2^{1/3}—4-ig szeminárium, beszélgetés” formájában igyekezett elmélyíteni a tanítványokkal. E tekintetben az volt a célkitűzése, hogy „önálló gondolkodásra, erkölcsi öntudatra ébressze” a téves ismeretekkel és eszmékkel megtömött ifjú agyakat, s hogy „megerőtlenítse” és leleplezze azokat az ideológiákat, melyeknek atmoszférájában a lázadás előtt éltek és nevelkedtek. Az új ismeretek felvilágosító-öntudatosító hatásában az ifjú nevelő valósággal a nagy francia enciklopédistákra emlékeztető optimizmussal hitt: „Hittem azt, hogy az embereknek csak meg kell mutatni a valóságot, világosságot kell hozni a hazugságok sötétségébe, hogy lássanak és ha egyszer meglátják a bűnt és nyomorúságot, amelyben élnek, akkor már nem kell félni tőlük, mert ennek fenntartásában többé nem tudnak akkor boldogok lenni, élni.”

A tananyagot a hallgatókkal is közölte azon célkitűzése alapján válogatta össze, hogy ő nem fogja megkövetelni, hogy kivétel nélkül kommunista meggyőződést valljanak vagy mímeljének, hanem arra fog törekedni, hogy „lelkileg szabad, döntésre képes embereket” neveljen belőlük. E döntést a krisztianizálódás útján már elindult, azonban cselekvő magatartásával — mint látni fogjuk — a Tanácsköztársaságot az összeomlás pillanatáig aktívan védelmező nevelő alternatívászerűen képzelte el: ha sikerül neveltjeit önálló gondolkodásra és erkölcsi öntudatra ébreszteni, „akkor számukra is, mint minden igaz, életre eszmélt embernek csak kettő között való választás lesz lehetséges: vagy a kommunizmus, vagy a Krisztus követése”. A tananyagban ezért szerepelt, egyrészt, Ilyics Iván halála, Roszkolnyikov és a Főinkvizitor-részlet magyar fordításban, Tolsztoj Reich Gottes-je, valamint a korintusiak-

hoz intézett II. levél, másrészt viszont Ady, Szabó Ervin (*A tőke és a munka harca*), részletek Engels *A munkásosztály helyzete Angliában* c. művéből, s nem utolsósorban a Kommunista Kiáltvány, melyet mondatonként elemeztek és vitattak meg. A tananyag e második tömbje kapcsán tisztázták az emberiség társadalomtörténetének főbb fogalmait: ország, társadalom, állam („Az állam nem Istentől való változatlan rendelés, hanem egy erőszakos embercsoport rablásának és erőszakosságának a terméke. Nem az osztályok felett álló pártatlan őre az emberek jólétének, hanem genézisében is már egy uralkodó csoport erőszak szervezete a leigázottak és kizsákmányoltak féken tartására. Minden törvény, az egész igazságszolgáltatás, minden hivatal, iskola, templom, kaszárnya ennek az uralkodó erőszaknak a szolgálatában áll”); továbbá: a társadalom fejlődése, az egyik termelési rend átmenetele a másikba, kapitalizmus, proletárdiktatúra stb. S jellemző, hogy e történelmi-materialista fogalomtisztázás közben az „odabent” már krisztianizálódó nevelő — mint majdan az emigráció krisztianus éveiben is — következetesen elkülöníti az őskereszténység ezmeit és az *intézményesített* „kereszténységet”: „Az állam (...) a kereszténységet igazi jelentőségétől és tartalmától megfosztva, a maga számára, a maga fenntartására az egyházzal szövetségben kisajátította és az ember megváltásának ígét az ember bebörtönzésének eszközeivé változtatta. (...) a kapitalizmus »keresztényi civilizációja« a nyomornak és bűnnek mocsarából táplálkozik (...) A papok, akik azt tanítják, hogy szeresd felebarátodat, mint tenmagadat, szolgálatába állanak az államnak, amely embereket börtönbe csukat, erőszakkal és törvényekkel nyomorban és rabszolgaságban tart...”

E kettős tananyag szemináriumai feldolgozása és megvitatása *Az útból* kikövetkeztethetően elérte az alapvető célkitűzést, az önálló gondolkodást és a szabad, képmutatástól mentes véleménynyilvánítást: a viták során „a kommunisták közülük a diktatúra helyességét és szükségességét bizonyították az ellenkező véleményűekkel szemben” ...

2.3.4. Sinkó pedagógiai Eroszának „nagyaktusai” közül a ludovikások átnevelésének programja bírt a legnagyobb realitással. „Gyerekekkel szemben nincs osztályharc, mert minden gyermekben az eljövendő, az osztálykülönbséget nem ismerő társadalom kezdő tagját kell látni; ha ugyanakkorra semmisül meg a burzsoázia, amikor egy így nevelt nemzedék felnő, akkor meglesz egy új társadalomnak a gazdasági mellett erkölcsi létalapja is: minden ember kölcsönös szeretete és szolidaritása” — (hirdette a Tanító is két hónappal a ludovikások átnevelésre ítéltése előtt²⁷, s mint eddig annyiszor, ismét arra kell utalni, hogy ez a látszólag utópisztikus/messianisztikus krédó csupán a ki nem tört Világforradalom és az összeomló Tanácsköztársaság távlatából minősíthető irreálisnak. Mégpedig ugyanolyan mértékben, amilyen mértékben „utópisztikusnak” kellett volna nyilvánítani — az októberi forradalom *vere-sege* esetében — a Lenini büntető-javító politika reformját is a szovjet hatalom első időszakából, amely nem látott elő öt évnél hosszabb büntetést, mert abból a feltételezésből indult ki, hogy a szovjet rendszerben bármely delikvens megjavítható öt év alatt...²⁸ Sinkó ludovikásai-ból — akárcsak a szintén átnevelésre ítélt szentkirályi parasztokból — fehérterroristák is lettek, ez evidens tény; de vajon ugyanígy megcsúfolták volna-e a neveltek a nevelő pedagógiai optimizmusát, az ember,

s főként a fiatalok nevelhetőségébe vetett hitét, ha nevelésükre nem két-három heti didaktikus kurzus maradt volna hátra a Tanácsköztársaság összeomlásáig — hanem a Lenin által is realitásnak tartott egyetemeseurópai proletárköztársaság alkotórészét képező Tanács-Magyarország egész társadalmi-emberi valósága? — E nélkülözhetetlen történelmi távlatból nézve kétségtelenül helytállóan bizonyul a ludovikás-experimentumra visszatekintő *Szemben a bíróval* kérdésfelvetése és válasza: „Mindez szörnyű naivitás volt? Igen, mert a diktatúra akkor már az utolsó heteit élte. Ha azonban a diktatúra nem bukik meg, akkor talán ezeknek a ludovikásoknak nagyobb része ma nem fehér tiszt, hanem munkás tagja a magyar szovjetköztársaságnak s mi akkor, egész az utolsó napokig a közeli világforradalom s nem a magyar proletárdiktatúra lehetséges bukásának perspektívájában éltünk.”

(Folytatjuk)

JEGYZETEK

- ¹ Vö. *A barikádtól a katedráig* c. tanulmányunkkal. *Kritika*, 1970/2
- ² *Szemben a bíróval*, i. h.
- ³ *Egy regény regénye*. Forum Könyvkiadó, Novi Sad, 1961
- ⁴ *Az út*, i. h.
- ⁵ Lukács György: A kommunizmus erkölcsi alapja. In: *Történelem és osztálytudat*. Magvető, Bp. 1971
- ⁶ Uo.
- ⁷ Lenin: Előadói beszéd... 1919. ápr. 3. *Lenin Magyarországról*, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1965, 87.
- ⁸ Lenin: „A proletariátus diktatúrája” / Bírálát Kautsky könyvéről, *Internationale*, 3—4. sz.
- ⁹ Másolata a budapesti Párttörténeti Intézetben található 608. f. l. csop. 12/26392 sz. alatt.
- ¹⁰ „A munkástovábbképző tanfolyam feladata volt a hallgatókat előkészíteni a Munkásegyletemre; elvégzése a Munkásegyletemre való felvételre képesített.” / József Farkas: „Mindenki újakra készül...” (Akadémiai Kiadó, Bp. 1959—1967) IV., 1093.
- ¹¹ Egy 1919. ápr. 18-i terv alapján ápr. 23-ára 4 oldal ellenforradalmi támadás készült Kecskemét ellen; a Sinkó városparancsnokságával megszűnő Intézőbizottság, „ha nem is volt megbízható értesülése az ellenforradalmi készülődésről, de ennek megelőzésére elrendelte a proletárhatalomra veszélyes elemek elfogását, azaz túsok szedését. Április 21-én este kezdték meg a letartóztatásokat és ápr. 25-én hajnalra fejezték be. Összesen 83 főt csuktak be, akik közül május 2-a előtt 46 főt, május 2-án pedig — az Intézőbizottság szökése napján, B. I. — 21 főt engedtek szabadon. A túsok között volt Héjjas Iván apja, lánytestvére, István nevű öccse és Raád Árpád, az egyik főkolompos is. A szervezkedés értelmi szerzői idejében megléptek...” (Gera Sándor: *A Magyar Tanácsköztársaság népjóléti és művelődési tevékenysége Kecskeméten — Proletártavas, 1919, Kecskemét, 1969*) Szentkirályon ápr. 23-án mégis kirobbant az ellenforradalom, mert Gera szerint a lázadás helyi vezetőihez nem jutott el az időben továbbállt kecskeméti főkolomposok rendelkezése a zendülés „lefúvásáról”; a város ellen induló, fellázított parasztságot a vörösörség főparancsnokságától érkezett karhatalmi század fékezi meg, miközben 4 zendülő elesik, 40 pedig foglyul esik. (vö.: Kik a hazátlan bitangok? MA, ápr. 25.); mivel a lázadó paraszt-

ságot „fizetett bérencek és nagygazdák lázították fel, kihasználván tudatlanságukat, aki pedig ellenkezni mert, azt lelövetéssel fenyegették”, az egyébként „erőskezü” Intézőbizottság „kellő kioktatás után” szabadon engedi a lefogottakat, akik „sirva és őszintén jelentették ki, hogy soha többé nem helyezkednek szembe a proletárdiktatúrával és azt, aki még egyszer köztük vizslát vagy felkelést akar szítani, maguk verik agyon” (vö.: Mi történt Szentkirályon? Fehér mozgalmak a tanyákon. MA, ápr. 26.); mivel a kecskeméti főcinkosok időben megszöktek, az Intézőbizottság csak 9 szentkirályi vezetőt csukat le Kecskeméten, s a forradalmi törvényszék előtti súlyos lakolást helyezi számukra kilátásba.

¹² Vö.: „A katonai forradalmi törvényszék ma kezdte meg...”, MA, máj. 13. A tárgyalás után megjelent, aláírás nélküli vezércikk (Ítélet után, MA, máj. 20.) nem 40, hanem 80 (!) vádlottról ír.

¹³ Vö.: Böhm Vilmos és Vágó Béla Kecskeméten — Népbiztosok Kecskeméten. MA, máj. 15.

¹⁴ Vö. a 12. sz. jegyz.

¹⁵ Az emberi szív. MA, máj. 14.

¹⁶ Hajdu Tibor: *A Magyarországi Tanácsköztársaság*. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1969

¹⁷ Proletárok ítéleztek. A szentkirályi nagy pör vége. MA, máj. 20.

¹⁸ Gera Sándor, i. m.

¹⁹ Proletárok ítéleztek..., i. h.

²⁰ L. uo. A beszédet közli a „Mindenki újakra készül...” IV. kötete.

²¹ Sinkó Az útban nem titkolt büntudattal emlékezik meg róla, hogy a szentkirályi pör felmentettjei a Tanácsköztársaság összeomlása után az ország egyik leghírhedtebb fehérterrorista vérengzésének a résztvevői lettek az orgoványi erdőben.

²² Hogy milyen mértékben befolyásolták a forradalom helyi adottságai, a proletárdiktatúra „kellésének” szükséglete a per kimenetelét, azt a MA ítélethozatal utáni, névtelen kommentárja Sinkó beszédénél is közvetlenebbül „kibeszéli”: „Büntetni kellett itt, de okosan és magasabb szempontok figyelembevételével. A diktatúra céljaira kellett nézni: a szocializmus teljes győzelmének biztosítására, hogy mindenki értsen meg és tudja meg: magasabb rendű, igazságosabb világrendet akarunk, jólétet és boldogságot minden dolgozónak. (...) Intsen ez ítélet munkára és józanságra minden burzsoát és minden proletárt.” (Ítélet után, i. h.)

²³ A budapesti Ludovika Akadémia több mint 250, 16—22 éves növendékét tisztjeik bevonták a jún. 24-i, „monitoros” ellenforradalmi támadásba, azt a hamis hírt terjesztve köztük, hogy Haubrich József átvette a hatalmat „az igazi diktatúra... az igazi kommunizmus” megteremtése érdekében. (Vö.: Kudarcot vallott ellenforradalmi csíny. *Népszava*, 1919. jún. 15.)

²⁴ Ítélet a ludovikások ügyében. A rögtönítélő bíróság határozata az ellenforradalmár katonanövendékek ügyében. — Nevelni kell a félrevezetett fiatalokat! (*Népszava*, 1919. július 6.)

²⁵ Hajdu Tibor, i. m. 304.

²⁶ A *Visegrádi utca* szerint a ludovikások „egyetlen büntetése” az volt, hogy „naponta Sinkó beszédét kellett meghallgatniok. És Sinkó a Sztarec Szozsimát magyarázta nekik...” A „szépirodalmi” Lengyel-pamflet, a *Prenn Ferenc hányatott élete* (vö. *Mérni a mérhetlent*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 1966) szerint Sinkó-Sutka „sárga züllött pofájával, mellig érő fekete szakállával a ludovikás fiúk előtt rezgetti a hangját, és Dosztojevskij »Főinkvizitor«-át olvassa nekik. (...) A Ludovikások meg hallgatják. Röhögnek-e — erről még nincs értesülésem. Lehet, hogy egyszerűen büntetésnek tartják. Rosszabbra számítottak. (...) És megadással túrik.” — Szamuely Tiborné Szilágyi Jolán meg úgy tudja, hogy Sinkó Ervin, a tolsztojánus, „a kezére adott ellenforradalmároknak Dosztojevskij Bűn és Bűnhődését olvasta fel. Ez volt a javító nevelés.” Vö.: *Emlé-*

keim. Zrinyi Katonai Kiadó, Bp. 1966). Hevesi Gyula is diszkrét iróniával szól (vö.: *Egy mérnök a forradalomban*. Európa Könyvkiadó, Bp. 1959, 149—150.) a krisztiánus Sinkó „marxista szemináriumáról”: „...a középpolgári vagy dzsenti rétegekből származó ingatag elemeknek jó része a Tanácsköztársaság bukása után krisztiánus lett. Így Sinkó Ervin is. (...) Sinkón a krisztiánizmus bizonyos fokig kitört már a diktatúra alatt. Az ő eszméje volt, hogy a júniusi ellenforradalomban részt vett ludovikás tisztis iskolásokat, akik sok kommunistát megöltek, fiatal korukra való tekintettel ne büntessék meg, hanem ebből a célból marxista szeminárium kötelező hallgatására ítélik őket. Ennek a szemináriumnak ő volt az előadója.” — A két Lengyel-verzió mindenek tetejébe úgy állítja be e legendát, hogy Korvin Ottó dühösen ellenezte (!) a ludovikásokkal való pedagógiai foglalkozást...

²⁷ Lukács György: A kommunizmus erkölcsi alapja. *Iffjú Proletár*, 1919. ápr. 13. (Vö.: *Történelem és osztálytudat*, i. m.)

²⁸ Vö. Andrija Krešić: *Kritika kulta ličnosti*. Političko društvo i politička mitologija. Prilog kritici „kulta ličnosti”. Vuk Karadžić, Bgd. 1968